

संस्कृत

परभुजातिनिर्णयः

शातस्य महाराजद्वयम्

(2)

11911

अमत्रकंलिखितमस्ति अतोस्माकं महती लज्जा समुत्पन्ना ॥ तदर्थं युष्माभिः सर्वप्रकारे
 णांपंडितान् प्रलोभयित्वाऽस्मान् ज्ञातो भिन्नभिन्नगोत्रप्रकारः ॥ ब्राह्मणद्वारा किंचिद्दोदि
 ककर्मप्रवृत्तिश्च संपादनीया ॥ एतदर्थं यावत्पर्यन्तं अपेक्षितं तावत्प्रदास्यामीति ॥ ततो वा
 बदेव भट्ट इत्थं गोविंदराय मुरवात् श्रुत्वाऽवश्यं संपादयिष्यामीति प्रतिज्ञाय पंचविंश
 र तिसहस्रमध्ये राजा पुंस्त्वगुर्जरोपनामकवि सोपाध्याय प्रभृतीन् पंडितमान्यान् प्रलो
 भयतदनुमत्या गोविंदराय गृहे किंचिद्दुर्गं प्रवृत्तितवान् ॥ तेनायं द्विजो मदीयं कार्यं संपा
 दादयिष्यतीति गोविंदरायस्य विश्वासो भूत् ॥ बाबदेव भट्टे न यद्यद्याचितं तत्सर्वं ददौ ॥
 ततः रुस्मिंश्चित्सभये बाबदेव भट्टः गोविंदराय सदेहं विचारं ब्रूतवान् ॥ अहो स्वदीया
 नुजेन बाबूरायेण सदेवाहं यात्रामिषेण श्रीक्षेत्रंगत्वा विशेषद्रव्यदानेन तत्र स्थानं नाराय
 णदीक्षित प्रमुरवान् ब्राह्मणान् प्रलोभयतस्सभत्या युष्मत्कार्यं तत्रैव संपाद्यतेषां समत
 पत्रं गृह्णित्वाऽत्रागमिष्यामीति उक्त्वा पंचव्रतसहस्ररोष्यमुद्रिकां गृह्णित्वा ॥ गोविंदराया
 नुमोदितो बाबूरायेण तन्मात्राच सह श्रीक्षेत्रंगत्वा नारायणदीक्षितान् स्वकार्यं

11911

(2A)

द्रुधाप्रार्थनाकृता तथा विधर्ममूर्तिभिस्ते निषेध एव कृतः ॥ ततः पंडितेभ्यो धनं दत्त्वापि प्रार्थि
तास्तथापितो निषेध एव कारि ॥ तदनंतरं तत्रत्य मतिपिशुनं वस्त्रोपाख्य गोविंदभट्टना
मानं दुष्टद्विजं अनुकलयित्वा तद्वारान्या नपि देवधरोपनामकं लक्ष्मीक्षितादीनं पंचविं
शतिब्राह्मणान् प्रलोभ्य श्रीक्षेत्रानि सृज्य प्रयागक्षेत्रंगत्वा तत्र लक्ष्मीक्षितगोविं
दभट्टादिभिः स्वपक्षीयैः सदेवं विचारं कृतवान् ॥ अहो स्वपक्षीयाः मास्वते स्तेनेव गोविं स्वरु
दरायस्य लक्षपरिमितधनव्ययोजातः ॥ सर्वथा तव कार्यसंपादयिष्यामीति प्रति
ज्ञां विधाय श्रीक्षेत्रमागतेन मया बद्रुधापंडितं प्रलोभनं कृतं तथापितो निषेध एव कृतः ॥
अथ यदि मया तत्कार्यं असंपाद्यैव देवं गम्यते तर्हि गोविंदरायो मत्सकाशात् सर्वधनं
परावर्त्य ग्रहीष्यत्येव ॥ अतः किं विधेयमिति पृष्टे ॥ लक्ष्मीक्षितगोविंदभट्टादयश्च
मूर्चिरे ॥ अहो बाबूराय हस्तमाने न कुंडमंडपं विधाय रहसितस्थे नेवहोमा
तिरुद्रसंकल्पं अचार्यवर्णनं च कारयित्वा बहिः कुंडमंडपैः सर्वेषां संमस्तमेव कातरो
पारव्यगं माधरभट्टहस्तेन पुण्याहवाचनं च विप्राधत्तस्त्विह वर्णनांतं कारयित्वा

(3)

॥२॥

तिरुद्रः कर्तव्यः ॥ एवं कृते सति बाबूरायः मध्यस्तेनेवानुष्ठानं कारितमिति बुध्येत ॥ लोका
स्तगंगाधरभट्टस्यानुष्ठानमिति बुध्येरन् ॥ एवं न कापि विप्रतिपत्तिरिति सर्वे तत्केस
सति बाबूदेवभट्टः ब्रह्मस्य अतिचमत्कृतं यं कल्पनारचिते त्कापरस्परं करतालं
दत्त्वा एवमेव कृतनिश्चयः सन् द्वितीयदिवसे सतथेवानुष्ठानमारब्धवान् ॥ तत्रापि मा
घस्नानार्थं समागतैर्धर्मस्नापकनारायणभट्टशेषमोनीप्रभृतिभिः शिष्टैः प्रयाग
वासिद्विजेभ्योरहोगतं श्रुत्वा निषेधे क्रियमाणे पित्तानवमान्यद्रव्यदानेन तत्रत्यं यव
नं स्वकृत्वावर्त्तिनं विधाय परितो यवनभृत्यान् संस्त्राव्यातिरुद्रं संपूर्णं विधाय यमुना
मुत्तीर्य श्रीक्षेत्रवासिशिष्टेभ्यः प्रासबहिष्कारो लज्जितः सन् बाबूरायेण सदैव दक्षि
णदिशि सप्तर्षिराजधानीयमगात् ॥ अबसिष्ठाः कृच्छदीक्षितादयः परभूयाजकाः प्र
यागान्निष्ठस्य श्रीक्षेत्रंगताः ॥ ततः काश्यां धर्मसेतुनारायणदीक्षितादिभिः संमत
पत्रं कृत्वा कृच्छदीक्षितादीनां बहिष्कारं विधाय बाबूदेवभट्टस्य तत्संसर्गिणां च बहिष्का
रार्थं पत्राणि विकिख्यसप्तर्षिराजधान्यां प्रेषितानि ॥ ततः पंडितरायेण सर्वद्विजानुम

॥२॥

त्या राजा ज्ञानाच बाबदेव भट्ट विसोपाध्याय दयो बहिष्कृतः ॥ तेन गोविंदरायो मह
 तीलज्जा मवाप्य मृत उवाच तस्मै ॥ ततस्तेन काश्यां स्वपक्षीयेभ्यो द्रव्यं प्रेषयित्वा स्व
 पक्षे केचन काशीस्थलधर्मपापंतधर्माधिकारी प्रभृतयो दुष्टब्राह्मणानि वेशिताः ॥
 ततः काश्यां परभूपक्षीयेः सह नारायणदीक्षितपक्षीयाणां अनुदिनं कलहे जायमाने
 उभयपक्षीयब्राह्मणाः कलहं निवृत्ते काशीप्रान्तोधिकारिणामयोध्यानगरवासिनं
 कायस्थजातीयं नवलराजानं गत्वा तस्मै स्वकीयकलहवृत्तं व्याख्यापयामासुः ॥ त
 दा तस्तेन राशौ क्षिणात्यानां विवादादाक्षिणात्येन नृपेणैव निर्णय इति बुध्योभयप
 क्षीयाद्गद्गद्ब्राह्मणाः ससर्षिराजधान्यां प्रेषिताः ॥ तन्मध्ये नारायणदीक्षितप
 क्षीयाः पाठणकरोपनामककेशवभट्टशेषमोनी प्रमुखपंडिताः पूर्वमाहुलि संग
 मंप्रत्यागताः ततः श्रीमत्शाहुराजेन अहमप्रधानपुरः प्रेषयित्वा सन्मानपुरः सरं
 पंडितान् आनीय तद्दर्शनं गृहीत्वोत्तमासने निवेशिताः ततः कतिपयदिवसे परभू
 पक्षीयाः कलहं निवृत्ते काशीप्रान्तोधिकारिणामयोध्यानगरवासिनं गत्वा तस्मै स्वकीयकलहवृत्तं व्याख्यापयामासुः ॥ त
 दा तस्तेन राशौ क्षिणात्यानां विवादादाक्षिणात्येन नृपेणैव निर्णय इति बुध्योभयप
 क्षीयाद्गद्गद्ब्राह्मणाः ससर्षिराजधान्यां प्रेषिताः ॥ तन्मध्ये नारायणदीक्षितप
 क्षीयाः पाठणकरोपनामककेशवभट्टशेषमोनी प्रमुखपंडिताः पूर्वमाहुलि संग
 मंप्रत्यागताः ततः श्रीमत्शाहुराजेन अहमप्रधानपुरः प्रेषयित्वा सन्मानपुरः सरं
 पंडितान् आनीय तद्दर्शनं गृहीत्वोत्तमासने निवेशिताः ततः कतिपयदिवसे परभू
 पक्षीयाः कलहं निवृत्ते काशीप्रान्तोधिकारिणामयोध्यानगरवासिनं गत्वा तस्मै स्वकीयकलहवृत्तं व्याख्यापयामासुः ॥ त

॥३॥

म्य

सन्मानपुरः सरमानीय बहिष्कृत बाबदेभट्टस्य गृहे स्थापिताः ॥ ततो बहिष्कृताः वा
 बदेवभट्टे च्छदीक्षितादयः परभूयाजकाः गोविंदरायदत्तमन्नं भक्षित्वा तस्मै प्र
 त्यहमाशीविदिंदत्त्वावतस्थिरे ॥ ततः कस्मिंश्चिद्विबसे श्रीशार्ङ्गराजो गोविंदराय
 माद्रुयसंगोत्सापयामास ॥ अरे अतिनिषलत्वेन त्वया धनं अदात् ब्राह्मणद्वारा अ
 नर्थः प्रवर्तितः ॥ अतस्त्वदीयब्राह्मणैः सर्वथा प्रायश्चित्तं ग्राह्यं ततो गोविंदरायेणो
 कंके महाराजमदीयब्राह्मणा एव वदंति ॥ महाराजेन न्यायः कर्तव्यः ॥ तत्रयद्वियं
 अन्यायिनो याज्ययाजकाभावे एतत्सर्वं प्रायश्चित्तं करिष्याम इति ॥ ततो महारा
 जेन भवतु तर्हि न्याय एव क्रियते इत्युक्त्वा राधेनाथपंडितरायमाद्रुय इत्थं आशापिता ॥
 अतो भवद्भिः सर्वक्षेत्रेषु पत्राणि प्रेषयित्वा ॥ परभूकाय स्वानामुद्येति प्रभृति सकलकर्म
 वेत्तारस्तत्रत्या वृक्षवृक्षब्राह्मणाः आकारणीया इति ॥ ततः पंडितरायेण परशुरामक्षेत्र
 महाबलेश्वरप्रभुरवसमे सक्षेत्रेषु च पत्राणि प्रेषयित्वा परभूनां प्राचीनविधाय पत्रं सकल
 परभूजातीयगुरुणामीलकं कंचा र्ययतीनां रूतां पंचसंस्कारवतीं पंधानि उ सति प्रभृ
 तिसकलकर्मवेत्तनृष्यब्राह्मणां श्रानीयसंजदरानं कारयित्वा स्थापिताः ॥ एतत्सं

॥३॥

(५८)

पा दयितुं मासचतुष्टयं लग्नं ॥ ततः एकसप्तत्युत्तरषोडशानपरिमितशाखिवाहनशु
ककाले कार्तिके बृहस्पतुर्गुरुवारि सभां विकीर्षुणा श्रीब्राह्मराजेन स्वकीयप्रासादे
सभां कृता ॥ तत्र धर्ममूर्तिना नारायणदीक्षितानां ज्येष्ठपुत्रं वासुदेवदीक्षितं मु
ख्यं प्रधानं बालाजी बाजीरायनामानं स्वप्रतिनिधिं जगज्जीवनप्ररश्चुरामनामानं ॥
प्रतिनिधिप्रतिनिधिपंडिताशिरोमणिं यमाजीपंतनामानं ॥ रघुनाथपंडितरायप्र
भृतिशेष्ठप्रधानान् परशुराममहाबलवैराजमादुलीसंगमकरहाटकवीरादिष्टे
त्रस्तान् ॥ आंध्रजातीयबालकृष्णास्त्रिप्रमुखमहापंडितान् ॥ युवराजं फतेसिंहना
मानं चोपवेश्य स्वयंमुपवेश्या न्येपि परभूनामाचारवेत्तार उपवेशिताः ॥ ततो नारायणदी
क्षितपक्षियाः शेषमोनीप्रमुखाः पंडिताः सन्मानपूर्वकं आहूयोत्तमासने उपवेशिताः ॥
ततः परभूपक्षीयबाबदेभट्टकृतकृष्णदीक्षितादयः आहूयं गिन्नाभिन्तासने उपवे
शिताः ॥ अनंतरं आंध्रजातीयबालकृष्णास्त्रिप्रभृतिविद्वांसोतिशिष्टाकरहाट
कक्षेत्रवासीयज्ञेश्वरदिक्षितप्रमुखाः क्षेत्रज्ञाः वृक्षब्राह्मणश्रमाध्यस्वत्वेन स्थापिताः ॥

एवं सभायां सर्वेषु विषेषु महाराजेन उभयपक्षीयब्राह्मणान् प्रत्युक्तं ॥ अहो भूतां क व
 स्मिन् विषये कलहः ॥ कः केन धर्षित इति सर्वं कथ्यतामिति ॥ ततो बाबदेभद्रेनोक्तं ॥ म व
 या प्रयागे बाबुराय हस्तेन गंगाधर भट्टाय पंचसहस्रमुद्राः दापयित्वा गंगाधर भट्ट
 हस्तेन संकल्पादिकारयित्वा होमातिरुद्रः कारितः ॥ तत्रैते लल्लदीक्षि तादयः
 आर्विज्यं चक्रुः ॥ एवं सति ॥ नारायणदीक्षितादिभिरस्मासु अयाज्ययाजनमारोप्य ब
 हिकारः कृत इति ॥ ततो नारायणदीक्षितपक्षिये रक्तं ॥ बाबदेभद्रे बाबुरायेण तन्मा व
 त्राचसह श्रीक्षेत्रंगत्वा बाबुराय हस्तेन वैदिकानुष्ठानं कर्तव्यमिति बुध्यापंडितप्रार्थनां च
 क्रे ॥ ततः पंडितः नेवांगी चक्रुः ॥ अतो द्वेषेण प्रयागं गत्वा कांश्चिद्दुष्टब्राह्मणान् प्रलोभ्य र ह
 नं सि बाबुराय हस्तेनातिरुद्रसंकल्पमाचार्यव र्णिकायित्वा बहिः कुंडमंडपे प्रागटंगगाधर न
 ना भट्टहस्तेन पुण्याहवाचनं नादीश्राद्धं क्रुत्विग्व र्णादिचकारयित्वातिरुद्रः प्रारब्धः ॥ त
 त्रमाघस्नानार्थं समागतैर्धर्मस्थापकनारायणदीक्षितप्रभृतिभिरस्माभिः प्रयागवा ॥४॥
 सिशिष्टदिजेभ्योरहोगतमधर्मं श्रुत्वातिरुद्रनिषेधक्रियमाणोपितत्रत्ययव नायद्रव्यं

दत्त्वापरितस्त इत्यान्संस्त्राप्यअनुष्ठानंकारयामासा॥अतोस्माभिरयाज्ययाजकानामेषां
 बहिकारःकृतइति एवमुभयपक्षियद्विजेःसभायांस्वस्ववृतांतैकथितेसतिमहाराजोमध्यस्था
 नूप्रत्युवाच॥अहोपरभूमूलकःसर्वकलरुः॥अतअहोपरभूनामुसतिःकथं॥किंवाजातिः
 भ किंकर्म॥अयाज्याभवंतिकानैवतिसर्वधर्मतोनिष्प्रियानंतरमेभिरयाज्ययाजनंकृतंयान
 कृतमितिनिर्णयं॥एवमहाराजेनोक्तेसतिसर्वेमध्यस्थपंडिताः॥प्राचीनज्ञातिविधेकानू
 सत्याद्विरवंडंपरश्रुरामक्षेत्रमहात्म्यं॥नृसिंहपाराशरं॥गोविंदरायपितामहबालाजीरा
 यपरभूकारितगगाभट्टपक्षातिपरशुकुलगुरुणोनीकंठान्चार्ययतिनाकृतांपंचसंस्कारानु
 ष्ठानपक्षतिमहाबलक्षेत्रस्वबाबूदीक्षितगृहानितप्राचीन निष्पर्यश्रीशाङ्कराज्ञे पत्रं
 पित्राधर्मवेत्रापंडितशिरोमणिनाश्रीमत्सभाजीराजेनकृतान् परभूधर्मनिर्णयश्लोकांश्च
 निष्कास्यवाचयामासुःतेभ्योपिकिंविद्विरव्यते॥महाबलेश्वरक्षेत्रस्वंप्राचीननिष्पर्यपत्रं
 यथा॥निष्पर्यमहोव्यासपरशुरामक्षेत्रवासिनांपरभूराब्दवाच्यानान्तद्देशवासिकद्रा
 टकचित्तपावनब्राह्मणोभ्योवैदिकमंत्रसाध्यकर्मानाचरुपास्यातिनिविहविधुवापरि
 णयेकगोत्रविवाहाद्याचरणस्यचश्रवणेनतेषांतत्रैवकंपि व्यावृत्तोसिधायामपि

(6)

॥५॥

ख

मिश्रजातीयकायस्त्वनिर्णयासाधारणलेनरुतिरूपजीवनोपाय दर्शनातेकायस्त्वः॥
 प्रतिलोमजाः॥ तथा च जातिविवेके॥ माहिष्यवतितासूनुवैदेहाद्यं प्रसूयते॥ सकायस्त्व
 तिप्रोक्तस्तस्य कर्मविधीयते॥ लिपिनांदेराजातीनां लेखनं समाचरेत्॥ गणकत्वं किं स
 चित्रं च बीजं पाटी प्रभेदतः॥ वृत्त्यातया जीवनं स्यात्कायस्त्वस्य विशेषतः॥ अधमः शू
 द्रजातीभ्यः पंचसंस्कारवानसौ॥ ते च॥ अष्टमांगल्यमाद्यं स्यात्सनामकरणं तथा॥
 अन्नप्राशनचौले च विवाहः पंचमः स्मृतः॥ चतुर्वर्ण्यस्य सेवाहिलिपिलेखनसा
 धनं॥ व्यवसायः शिल्पकर्मतः जीवनं मुदा हृतमिति॥ क्षत्रियेण वैश्यायामुत्यादि
 तामाहिष्या अनुलोमजा॥ वैश्येन ब्राह्मण्यामुत्यादितो वैदेहकः प्रतिलोमजः॥ वै
 देहकेन माहिष्यायामुत्यादितः कायस्त्वसंज्ञो भवति॥ अस्य च संस्कारानमोमंत्रेण
 वभवंति॥ अनुमतोस्य नमस्कारो मंत्रइति गौतमोक्तैः॥ सावित्र्यादिनिषेधो रामता
 पिनीये॥ सावित्रीयजुः प्रणवयदिजानीयानुसोधोगच्छतीति स्कांदात्॥ स्वाहाप्रणवसं
 युक्तं शूद्रे मंत्रं दद्विजः॥ शूद्रो न रयमाप्नोति ब्राह्मणः शूद्रतामियात्॥ वेदश्रवणनिषे
 धति गौतमः॥ अथास्य वेदमुपशृण्वतस्त्रपुंभ्यां श्रोत्रपुरणं॥ उदाहरणे जिह्वाच्छेदोधा

॥५॥

जन्तु

रणे शरीरभेद इति ॥ एवमस्येतेषां यो ब्राह्मणो लोभादिना पंचसंस्कारातिरिक्तोप
 नयनादिसंस्कारे अन्यद्वाश्चाद्वादि वैदिकमंत्रैः कारयति स देवद्विजापराधी राजदंड्य
 श्चेति ॥ शके १५८३ विकारीनामसंवत्सरे ज्येष्ठशुद्ध ३३ लिखितं ॥ क्षेत्रमाहात्म्य
 गतश्लोका यथा ॥ गुहस्योत्तरभागे तु अस्ति दाल्घ्यपुरं महत् ॥ तत्रावसद्वा ल्घ्यमुनि
 मुदा शिष्यगणैर्युतः ॥ तत्रैवासन्महाप्राज्ञानाना लिपिविशारदाः ॥ परश्चेत्रो न्द्रवाञ्छे
 वद्विजशुश्रूषणरताः ॥ मियो विवाहकर्त्तारो दाल्घ्यादाल्घ्यप्रभावतः ॥ सद्वादि
 खंडं यथा ॥ माहिष्यवनितायां यो वैदे हारभवत्सुतः ॥ सकायस्त्विति प्रोक्तो लरे इत
 स्य जी विक ॥ इति कायस्त्विति मुक्त्वा परभूकायस्त्विति रपितत्रैव ॥ मृतकायस्त्व
 भार्यायां परेण व्यभिचारतः ॥ उप्तादितः स परभूकायस्त्वः परिकीर्तितः ॥ शूद्राधमो
 धर्महीनो लिपिलेखनवृत्तिमान् ॥ गागाभट्टपक्षति स्त्वयथा ॥ कपिलाक्षीरपानेन ब्राह्म
 णीगमने च ॥ वेदाक्षरविचारेण कायस्त्वः पतितो भवेत् ॥ विचारः स्त्रिविधः ॥ पठनं श्र
 वणं अर्थविभावनं च ॥ तत्र वेदश्रवणनिषेधने श्रवणपठनेनाधिकारः ॥ सन्वपारिजाते ॥

(7)

१५॥ अथास्यवेदमुपशृण्वतस्त्रपु जतुभ्यां श्रोत्रपूरणं ॥ उदाहरेण जित्वा क्लेशोधारणेश
रीरभेद इति च ॥ उदाहरणमुच्चारणं ॥ तन्निषेधादेवार्थविचारनिषेधः ॥ तस्यचपद
वाक्यश्रवणमूलकत्वात् ॥ ॥ श्रीमत्शंभुराजलतश्लोकाः यथा ॥ आसीत्पृथिव्यां
शिवभूपर्इडयोविराजमानः सतिवैयथ्यैः ॥ प्रसृत्ययस्मैभुवनस्यराज्यं दत्तं हिलोका
नवितुंभवान्या ॥ १ ॥ तस्यात्मजः सकलद्रव्यविचारशीलः श्रीशंभुसंज्ञो नृपतिः
ने सुशीलः ॥ आयोधर्जुनइवारिवसत्सदने कर्णः शरीरमनश्चमवुष्यलोकैः ॥ २ ॥ आसी
त्पाचकेटरम्येनगरे शिवनिर्मिते ॥ बालाजीपरभूकश्चित्कायस्थो नृपलेखकः ॥ ३ ॥ तत्पुत्रः
खंडनामासीकतुंतस्योपनायनं ॥ मतिं कृत्वा शिवं प्रष्टुं बालाजीपरभूगतिः ॥ ४ ॥ बंध्यां जलि
नृपस्थाग्रे स्थित्वा कार्यं न्यवेदयत् ॥ खंडनामो ह्युपनयः क्रियते श्वो मया प्रभो ॥ ५ ॥ दासे
मयि दयां कृत्वा गंतव्यं मंत्रिभिः सह ॥ इति श्रुत्वा शिवो भूपः प्रत्युवाच महामतिः ॥ ६ ॥ स ॥ ६ ॥
म्यगुक्तं यथाप्येतत्प्रष्टुं शंभुभूपतेः ॥ तदाज्ञयैव कर्तव्यं नो चोद्दिष्टो मविष्यति ॥ ७ ॥ इत्युक्तः
शिवभूपेन बालाजीपरभूमुदा ॥ शंभुभूपं समायातः प्रष्टुं पुत्रोपनायनं ॥ राजं तंचा

(७५)

स्तौ

सतापात्रं स्थापितं शंभुसंनिधौ ॥ ततो राजा ब्रवीद्वाक्यं किं कार्यं वा खिते गृहे ॥ १९ ॥ इति श्रुत्वा
 राजवाक्यं बालाजी रवदन्मुदा ॥ मौजीबंधः खंडनाम्नः क्रियते श्वो मया प्रभो ॥ १० ॥ अज्ञादेया
 महाराजय त सवकोस्य हं ॥ आगतं व्यं च सचिवैः सह सेवकमंडपे ॥ ११ ॥ इति श्रुत्वा
 शंभुराजो धर्मज्ञः ॥ स्वकोविदः ॥ प्रत्युवाच महाराजा कायस्थस्वी संसदि ॥ १२ ॥ उपनीये य
 त्यादिवाक्ये ऋषिभिर्व्रतबंधने ॥ अधिकारो हि जस्यैव प्रोक्तो नान्यस्य कस्यचित् ॥ १३ ॥ न
 च श्रुतं नैव दृष्टं कायस्थस्योपनायनं ॥ सम्यगुक्तादितो राज्यत्वं तु धर्मविपर्ययः ॥ १४ ॥ विप्रा
 णामेखला मौजी धनुर्ज्याक्षत्रियस्य तु ॥ वैश्यानामेखला चावी भवतां कस्यमेखला ॥ १५ ॥ धू
 यंके कश्च दंडो स्तिकीदृशं चोपनायनं ॥ कर्णे किमुपदिश्येत ह्यनुष्ठाता हि जश्चकः ॥ १६ ॥ अनु
 क्षान् क्रमः कश्च कल्पितो स्ति तव हि जैः ॥ वक्तव्यं शास्त्रतः सर्वं पश्चात्तत्र क्रियतां मुदा ॥ १७ ॥ इति
 भूपोदितं वाक्यं श्रुत्वा हृदयभेदकं ॥ नोत्तरं प्रददौ किंचिद्बालाजी तत्र संसदि ॥ १८ ॥ ततः प्रोवा
 च मतिमान् शंभुभूपो महायशाः ॥ श्रोतव्यः पंडितैः सर्वैः एषां धर्मः सनातनः ॥ १९ ॥ ए
 ते संस्कारकायस्थाः पंचसंस्कारसंस्तुताः ॥ नमो मंत्रेणैव चोक्तं कर्मैषां क्रियते हि
 जैः ॥ २० ॥ मांसाग्निः सुरापानानिर्दयालोकपीडिकाः ॥ दालभेकगोत्रेणान्योन्यं विवाहः

(६)

॥७१॥

क्रियतेखिलेः ॥२३॥ व्याख्याकायस्त्रुब्बस्यन्नुषिणोशनसोदिताः ॥ काकातलोत्थं
यमात्क्रौंयंस्त्रुपतेर्दृघातित ॥२४॥ अद्याक्षराणिसंगृह्यकायस्त्रुः केननिर्मि
तः ॥ कायस्त्रुनोदरस्त्रुनमात्तमांसं चभक्षितं ॥२३॥ माजानीरुदयालुत्वंतत्रहेतु
रयंतदा ॥ एवंशार्द्धं धरेणोक्तं कविना मुनिसंमतं ॥२४॥ पुनभ्रुवं विवाहश्चपाटारव्यः
सर्वसंमतः ॥ प्रसूताया अपि पुनर्ज्जायतेनात्रसंशयः ॥२५॥ अयंरामाजीपरभ्रुव
र्तेतेममसेवकः ॥ एतस्यभगिनीचासिद्धिनिवारंविवाहिता ॥२६॥ श्रुद्वा अपिजलं
नैवपिबंत्येषांगृहेक्वचित् ॥ एवंसनातनो धर्मः कायस्त्रुनां प्रदृश्यते ॥२७॥ सह्याद्रि
खंडे परभ्रुकायस्त्रोत्पत्तिरीरिता ॥ अन्यथा मुनिपुत्रायवेदव्रतविपश्चिते ॥२८॥ मां
साशिनः सुरापस्थकायस्त्रुस्योपनायनं ॥ कर्तव्यमितियो ब्रूयाच्छिवराजेप्रशासति ॥
॥२९॥ पंचसंस्कारातिरिक्तं कर्मेषांयः करिष्यति ॥ सविप्रो राजदंड्यस्याद्द्विहिकारी च
सर्वतः ॥३०॥ इतीरितंशंभुनृपेण वाक्यंश्रुत्वासभायां द्विजमंडितायां ॥ विनिर्गतो धोमु
खएवतस्मात् बालानिनामास्यगृहं विवेश ॥३१॥ ततोतेदुःखितः सवन्निर्मो जीबंधार्थमा

॥७१॥

गतान् ॥ विससर्ज सुहृद्वाग्नाभून्मौं जीयतः शिशोः ॥ ३२ ॥ इत्थं शंभून् नृपो धर्मकायस्थाना
 मभाषत् ॥ नृपाज्ञयाप्तो बध्नात्तमर्थं केनावपंडितः ॥ ३३ ॥ एवमन्येपि परभूकायस्थानां
 कुलाचारनिर्णयश्लोकाः संति ॥ परंतु विस्तृतिभयान्नात्र लिखिताः ॥ एवमादिग्रंथान्वा
 चयित्वा परशुरामक्षेत्रवासिशिष्टद्विजेभ्यः ॥ परभूकायस्थानामनादिकुलाचारः
 श्रुतः ॥ ततः सर्वग्रंथपर्यालोचनयानादिकुलाचारदर्शनंच माध्यस्थैः सभायामेवेत्थं
 परभूनिर्णयः कृतः ॥ अथ परशुरामक्षेत्रप्रतिष्ठानां परभूकायस्थानामुत्पत्त्यादि
 निर्णयः क्रियते ॥ तत्र परस्माद्भवतीति परभूः स चासौ कायस्थश्चेति विग्रहणमादि
 ष्यव नितेत्यादिलक्षणलक्षितस्य प्रतिशोभकायस्थस्य कालेन पंचत्वमागतस्य भार्या
 यां दाल्भ्याश्रमंगतायां व्यभिचारेण परपुत्रपादुत्पन्नो यपुत्रः स परभूकायस्थः ॥ तथा
 चोक्तं सद्वादिखंडे ॥ मृतकायस्थभार्यायां परेण व्यभिचारतः ॥ उत्पत्तिः स परभूका
 यस्थः परिकीर्तितः ॥ शूद्राधर्मो धर्महीनो लिपिलेखनवृत्तिमानिति ॥ अतएवेषां गृहे
 शूद्रादयोजलपानमपि कुर्वतीति सर्वलोकप्रसिद्धं ॥ तथा चास्य मृतकायस्थभार्या
 यां दाल्भ्याश्रमे परपुत्रव्यभिचारेणोत्पन्नत्वात् ॥ कायस्थः परभूः ॥ दाल्भ्या इति

॥८॥ चसंज्ञात्रययोगरूढ सर्वजनप्रसिद्धं ॥ यद्यपिप्रतिलोमाधर्महीनाइतिप्रतिवचनासं
स्काराभावस्तथापिपंचसंस्कारवानसौ ॥ एतेसंस्करकायस्थाः पंचसंस्कारसंरुह
ताः ॥ पंचैवमिश्रजातीनांसंस्कारानाममंत्रतइतिवचनबलात् ॥ अहमांगल्यनामु
करणान्नप्राशन ॥ विशिखत्वव्यावर्तकशिखाधारणविवाहरूपः पंचसंस्कारानामो
मंत्रेणभवन्ति ॥ अनुमतोस्यनमस्कारोमंत्रइतिगोतमोक्तेः ॥ तथाचपुण्याहवाच
नवृत्तिश्राद्धादिकार्येषुनमोमंत्रएव ॥ गंगाभट्टकल्पितश्लोकाः ॥ प्रेतपिंडादि
सर्वपिंडाः पिष्टेनैव ॥ आमंशूद्रस्थपक्षान्नपक्षमुखिष्टमुच्यते ॥ इत्युक्तत्वात् ॥
सव्यापसव्यताउत्तरीयवस्त्रेणकार्या ॥ उपवीताभावात् ॥ तथाचवेदश्रवणादि
निषेधः ॥ अथास्यवेदमुपश्रवतस्त्रपुजनुभ्यांकर्णपूरणौ ॥ उदाहरणोजिकृच्छे
दोधारणोत्रारीरभेदइतिगोतमोक्तत्वात् ॥ स्नानं प्रतिमापूजनं ॥ शालग्रामपूजनेना
धिकारः ॥ स्त्रीशूद्रकरसंस्पर्शोवज्रस्पर्शाधिकोमतइतिवचनात् ॥ दालोयैकगो
त्रेणावेवाहः ॥ पाटाख्योविधवाविवाहश्च ॥ यदिचेषां अधिकारिभवेत्सर्वः पूर्वधर्मेन
वैदिकेइतिवचनात्पूर्वकर्मणिमनीषांतदेश्वरार्पणंबुध्याब्राह्मणेनसर्वपूर्तकर्मनमो

मंत्रेणकार्यं ॥ कारुतस्त्वेतेषां शुद्धजानीयनावात्तमो मंत्रेव्याधिकारोनास्ति ॥ गगण
 द्वैमंत्रिस्त्वनेश्वोकानां कल्पितत्वात् ॥ तस्मादेते परभूनामानः संकरजातीयाः शूद्राधमः
 अयाज्या इति सिद्धं ॥ एवं सत्येषां गृहे वाचनिककर्माधिकं यो ब्राह्मण्य आचरिष्यति स देव
 द्विजापराधीराजदंडो बहिष्कृतश्चास्मान् ॥ इत्थं परभूजाती निर्णयपत्रं एकसप्तत्यं य
 च्चरषोडशांशतपरिमितं शालिवाहनशके कार्तिके बङ्गुलचतुर्थ्यां गुरुवासरे श्रीक्षेत्र
 स्वभद्रशेषमोनी प्रमुखैः समस्तक्षेत्रस्वपंडितैः कृतं ॥ आद्यं जाति विवेकास्वम क
 च मलं सद्वादिखंडं तथा गगणदृसुपृथति स श्रीशंभुराजोदितं ॥ प्रजाजापरभूकुल कला
 प्यस्यगुरु श्रीनीलकंठेन च प्रोक्ते यं विधिपधतिस्तदखिलं दृष्ट्वा लिखं निर्णयः ॥ एवं निर्णयं कृत्वा
 राजेश्रावितः ॥ ततः परभूकायस्वनामसाज्यत्वे सिद्धे माध्यस्वैः साक्ष्यादिप्रमाणेन वा बभू देव
 द्वैभद्रादिषु परभूयाजनं स्वापितं ॥ परभूपक्षीयसभायां निरुत्तरा अन्यायिनश्चजाताः ॥ अ
 तो महाराजेन परभूपक्षीयेभ्यः प्रायश्चित्तमाज्ञापितं ॥ अनंतरं राजधान्यां बहिष्कृतमुचितै
 ति बुध्याश्चाधानानुमत्या च वा बभूद्व्यादयो नगरान्विजापिताः ॥ गोविंदरायणे वायम
 नर्थः प्रवर्त्तित इति गोविंदराये पिलक्षद्वयंधनं गृहीत्वाधिकारं दूरीकृत्य न रादुदासितः ॥ त ग

तोनारायणदीक्षितपक्षियेभ्यः स्वमुद्रां किंतं भाषयानिर्णयपत्रं दत्तं ॥ तदिदं ॥ स्वस्ति श्री
 राज्याभिषेकशके १६७ १ शुक्ल नाम संवत्सरे कार्तिक बङ्गुल चतुर्थ गुरुवासरेशात्रियकुला
 वतंस श्रीराजाशाहूदत्रपती स्वामीयानीश्वेत्रस्थ प्रमुख समस्त ब्राह्मणयाशिपरभू
 याजक ब्राह्मणाविषई निर्णयपत्रकरुनदिले ऐसेसप्तविं दूनबाबा आवल्याबाबूरावपर
 भूजातीयसाक्षात्ब्राह्मणद्वाराही वैदिक कर्म अधिकारी असाधारणलेखनवृत्त्युपजी
 वी ऐसायासश्रीयान्नेसचेउनगेलातेथेपरभूतवेदिक कर्मार्थसकलपंडितासलोभदा
 रवउनेप्राथिले तथापित्याहीनिवेधकेलायानंतरप्रयागीजाउनेवेदमूर्तिनारायणदी
 क्षितप्रभृतिशिष्टब्राह्मणानिवेधकरीतअस्तातेथीलदकीमाच्याबळानेप्यादेवसउने
 परभूच्याउद्देशेहोमातिरुद्ररव्येवैदिककर्मकरउनेसप्तर्षीसअलाकर्मचेआचा
 र्यादिकृत्स्विकूसंसर्गिवीसगलेत्यान्वाश्रीस्वसमस्तपंडितवेदिका हीबहिकारबाबा
 भद्रादिकाचबाहिकारार्थसप्तर्षिसपत्रेपाठविलीत्यापत्रावरूनवअत्रत्यशिष्टजनमु
 खेहीनिर्णयकरुनबाबाभद्रादिकासबहिकारसप्तर्षीस्वमाहुलीसंगमप्रभृति
 समस्तदक्षिणक्षेत्रस्थद्विजमंडळीनेकेलाअनंतरश्रीमन्वेपरभूयाजीलक्षदीक्षितभव

(10A)

बाबाभट्टबंधुयज्ञेश्वरप्रभृतियाहीअनेकउपद्रवकरूनराजानवलराययाजवळि
फिर्यादहोतुनचोबदारपाठतुनश्रीरूब्राह्मणनेकेत्यामध्येराजानवलराययाहीदाहा
ब्राह्मणहेकर्मसत्यवामिथ्यावब्राह्मणसत्यभाषीवामिथ्याभाषीहानिर्णयकरावया
कारणेअमत्यादरवारासपाटविकेत्याचीपरिक्षाकरावयाकारणेश्रीरूब्राह्मणअं
ष्टीचारमासवेविलेआणिउमाह्यासनिर्णयसमजलाअसताहीबाबाभट्टादिकासअ
नेकद्वाराअनेकप्रकारेसागीतलेतथापिस्याहीअग्रहकरूनविनंतीकेलीजेसभाकरून
सभयमुखेकरूननिर्णयकरावाअपणअपराधीजाहलोत्तरयथोक्तप्रायश्चितकरूनसा
वरूनयेथेधर्मसभाकरूनकहाउकरवीरमाडुलीसंगमवायीप्रभृतिक्षेत्रस्वदृष्टदृष्टस
मस्तब्राह्मणवसतुनवसमस्तप्रधानवर्गविसुनबाबाभट्टादिकाचेसमक्षन्यायकेलाते
थेप्रभोत्तरभावेकरूनत्याचाचहस्ताक्षराचाअनेकपत्रावरूनवअदंताच्यासाक्षीनाग
जोशीवनागोरावप्रभृतिकर्मकालीप्रयागीहोतेत्यासशफतथा लूनत्याच्यासाक्षीप्र
माणेवअतिरुद्रकर्मचेआचार्येसदाशीवभट्टइंगळेवअणारखीकितीयेकत्रुत्विजया
हीअनुन्यायपुरःसरयेथेप्रायश्चित्तेपेतलीत्याचवरूनहीअयाज्ययाजनाभावापराधबाबा

११९०॥ भट्टलक्ष्मीक्षितादिकाचे आंगीसप्रमाणाला गलाते मिथ्यावादि झाले त्यानंतर बाबाभट्ट
 लक्ष्मीक्षितप्रभृति संप्राश्चित्तकरावयाची अज्ञाकेली त्यास मयी बाबदेवभट्टादिक प्रा-
 श्चित्तमान्यकरून घरास गेलावर रात्रोसपरिवारपळोन देशांतरास गेले त्यानंतर तुझा
 सश्रीक्षेत्ररूपप्रमुखसमस्तब्राह्मसंघे निर्णयपत्रकरून दिले असे सर्वप्रमाणतुहीस
 त्यवत्ते बाबाभट्टलक्ष्मीक्षितप्रभृति सर्वप्रमाणे मिथ्यावादी अपराधी प्रायाश्चित्तावा-
 चून अव्यवहार्य अहेतयास्तव बाबाभट्टलक्ष्मीक्षितप्रमुख जोपर्यंत ज्ञातीस शरण
 येऊन राजापुःसर प्रायाश्चित्तनघेत तोपर्यंत याशिकोपही अन्नोदक व्यवहार न करा
 वाबद्धतकायलिहिणे हे निर्णयपत्र दिले आहे ॥ ॥ इह्यं निर्णयपत्रं दत्त्वा श्रीक्षेत्रं गं-
 तुमाज्ञां ददौ ॥ ततो भट्टशेषप्रमुखे वैदिकपक्षीयश्रीक्षेत्रं जग्मुः ॥ ततः कतिपयदि-
 वसेषु लक्ष्मीक्षितादयो बहिष्कृता अपि अभिमानं त्यक्त्वा स्वदेहसुध्यर्थं शरणा
 गतत्वाद्ये तं कपत्रलेखनप्रदानपूर्वकं सर्वब्राह्मणानुसंप्रार्थ्य मुख्यप्रधान बालाजी ११९०॥
 बाजीराययाचि आज्ञा येऊन क्षेत्रगणपतिसंनिधौ शिष्टसमक्षे क्षौरपूर्वकं प्रायाश्चि-
 त्तं कृत्वा स्वस्वानंजग्मुः ॥ तत्र लक्ष्मीक्षितपत्रं यथाशके १६७२ प्रमोदनामसंवत्सरि मार्ग

(11A)

शीर्षध्वजत्रयोदशोत्तुक्त्वारतदिवसीश्रीमद्देवरास्त्रसंपन्नराजमान्यराजश्रीपुणेकर
प्रभुरवमहाराष्ट्रचित्तपावनकलटमाध्यंदिनादिज्ञातीयसमस्तपंडितवैदिकब्राह्मण
यात्रातिल्लक्ष्मीक्षितदेवधरवरासल्लक्ष्मीक्षितगोडशेवपद्माकरभट्टलेलेवक्त्रा
बूभट्टवेडेकरवबाबूदीक्षितअयाचितवलक्षुमणभट्टनिरगुडकरयाहीविज्ञाप्ति
केलीऐशीजेबाबाभट्टअटलेवगोविंदभट्टवसेवअपणवअणरबीकाहीब्राह्मणयाही
मिळोनश्रीप्रयागमध्येप्रतिलोमसंकरकावस्वपरभूजातीयबाबूरोयचिटणीस
याचाउद्देशोहोमहाराअतिरुद्रकरविलातेथेअंक्षासआर्त्विजेहोतीत्यास्तवअंक्षा
सअयाउपयाजनदोषघडलातन्मुळेश्रीक्षेत्रस्वप्रभृतिसमस्तब्राह्मणेहीअंक्षासब
हिल्लतकेलेयास्तत्रअपणपरभूपक्षसोडूनअनुतापपुरःसरतुह्यासंशरणअलोअ
होसर्वाहीदयाकरोनप्रायश्चित्तदेउनशुद्धकेलेपाहिजेहेलिहिलेसहिबिकलमुल्लक्ष
दीक्षितदेवधराएवमन्येकुवलेकरोपाळयविल्लभइंद्रयोपिपत्रलेखप्रदानपूर्वकंप्राय
त्तंचक्रुः॥ततःकतिपर्यदिवसेषुगतेषुआटलोपनामकबाबाभट्टेनस्वपक्षीयलुदीक्षिता
दिल्लतप्रायश्चित्तश्रवणनातिक्षीणापक्षप्रायश्चित्तविनास्वदेहशुद्धिंप्राप्तुकामःस्व

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे
राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००१ (महाराष्ट्र)
दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८
Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com